

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

วรรณคดีและวรรณกรรม ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นางสาวเปรมฤดี แซ่ยี่
นายจตุพร บุญประเสริฐ
นายศุภกร เลิศอมรมีสุข
นายแสนรัก บัวทอง
นางจรรยวรรณ ศรีฉายา

ศษ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, อ.ม. (ภาษาไทย)
ศษ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, อ.ม. (ภาษาไทย)
อ.บ. (ภาษาไทย), อ.ม. (ภาษาไทย)
ศษ.บ. (ภาษาไทย), ศษ.ม. (การสอนภาษาไทย)
ศศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, ศศ.ม. (ภาษาไทย)

ผู้ตรวจ

รศ.กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์
รศ.สมพร ร่วมสุข
ผศ. ดร.ชลธิชา หอมฟุ้ง

อ.บ. (ภาษาไทย), อ.ม. (ภาษาไทย)
กศ.บ. (ภาษาไทย), กศ.ม. (ภาษาและวรรณคดีไทย)
ศษ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, อ.ม. (ภาษาไทย),
ปร.ด. (หลักสูตรและการสอน)

บรรณาธิการ

นายพิชชธร ปะทะวัง

ศศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, ศศ.ม. (ภาษาไทย)

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓ พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม ISBN : 978-616-93514-3-6

บริษัท คูรูมีเดีย จำกัด
KURU MEDIA CO., LTD.

จัดพิมพ์โดย บริษัท คูรูมีเดีย จำกัด

๘๗/๑๒๙ ถนนเทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๙๕๕-๔๔๑๘ โทรสาร ๐-๒๕๕๐-๒๙๒๓

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท คูรูมีเดีย จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
เรียบเรียงตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

เนื้อหาของหนังสือเรียนเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๘ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย เรียนรู้วรรณคดี
นิราศภูเขาทอง โคลงโลกนิติ สุภาษิตพระร่วง กาพย์พระไชยสุริยา ราชชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา
กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน และนิทานพื้นบ้าน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ๑
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้ จะอำนวยความสะดวกต่อผู้สอนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้
เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

ฝ่ายวิชาการ บริษัท คู่มือเดียว จำกัด

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่

เรียนรู้วรรณคดี

ความหมายของวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ และวรรณคดีมรดก
องค์ประกอบของวรรณคดี
ประเภทของวรรณคดี
แนวทางการพิจารณาวิจารณ์วรรณคดีไทย

๑
๒
๓
๓
๕

หน่วยการเรียนรู้ที่

นิราศภูเขาทอง

ความเป็นมาของนิราศภูเขาทอง
ประวัติผู้แต่ง
ลักษณะคำประพันธ์
เรื่องย่อ
เนื้อหา
วิเคราะห์คุณค่าของนิราศภูเขาทอง

๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๘
๒๔

หน่วยการเรียนรู้ที่

โคลงโลกนิติ

ความเป็นมาของโคลงโลกนิติ
ประวัติผู้แต่ง
ลักษณะคำประพันธ์
เนื้อหา
วิเคราะห์คุณค่าของโคลงโลกนิติ

๓๕
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๔๑

หน่วยการเรียนรู้ที่

สุภาษิตพระร่วง

ความเป็นมาของสุภาษิตพระร่วง
ประวัติผู้แต่ง
ลักษณะคำประพันธ์
เนื้อหา
วิเคราะห์คุณค่าของสุภาษิตพระร่วง

๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๗

หน่วยการเรียนรู้ที่

กาพย์พระไชยสุริยา

ความเป็นมาของกาพย์พระไชยสุริยา
ประวัติผู้แต่ง
ลักษณะคำประพันธ์
เรื่องย่อ
เนื้อหา
วิเคราะห์คุณค่าของกาพย์พระไชยสุริยา

๖๕

๖๖

๖๗

๖๗

๗๐

๗๐

๗๘

หน่วยการเรียนรู้ที่

ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา

ความเป็นมาของราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา
ประวัติผู้แต่ง
ลักษณะคำประพันธ์
เรื่องย่อ
เนื้อหา
วิเคราะห์คุณค่าของราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา

๘๘

๘๙

๙๐

๙๑

๙๑

๙๒

๑๐๖

หน่วยการเรียนรู้ที่

กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน

ความเป็นมาของกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน
ประวัติผู้แต่ง
ลักษณะคำประพันธ์
เนื้อหา
วิเคราะห์คุณค่าของกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน

๑๑๕

๑๑๕

๑๑๖

๑๑๗

๑๑๘

๑๑๙

หน่วยการเรียนรู้ที่

นิทานพื้นบ้าน

ความหมายของนิทานพื้นบ้าน
ประเภทของนิทานพื้นบ้าน
ลักษณะสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

๑๒๘

๑๒๙

๑๒๙

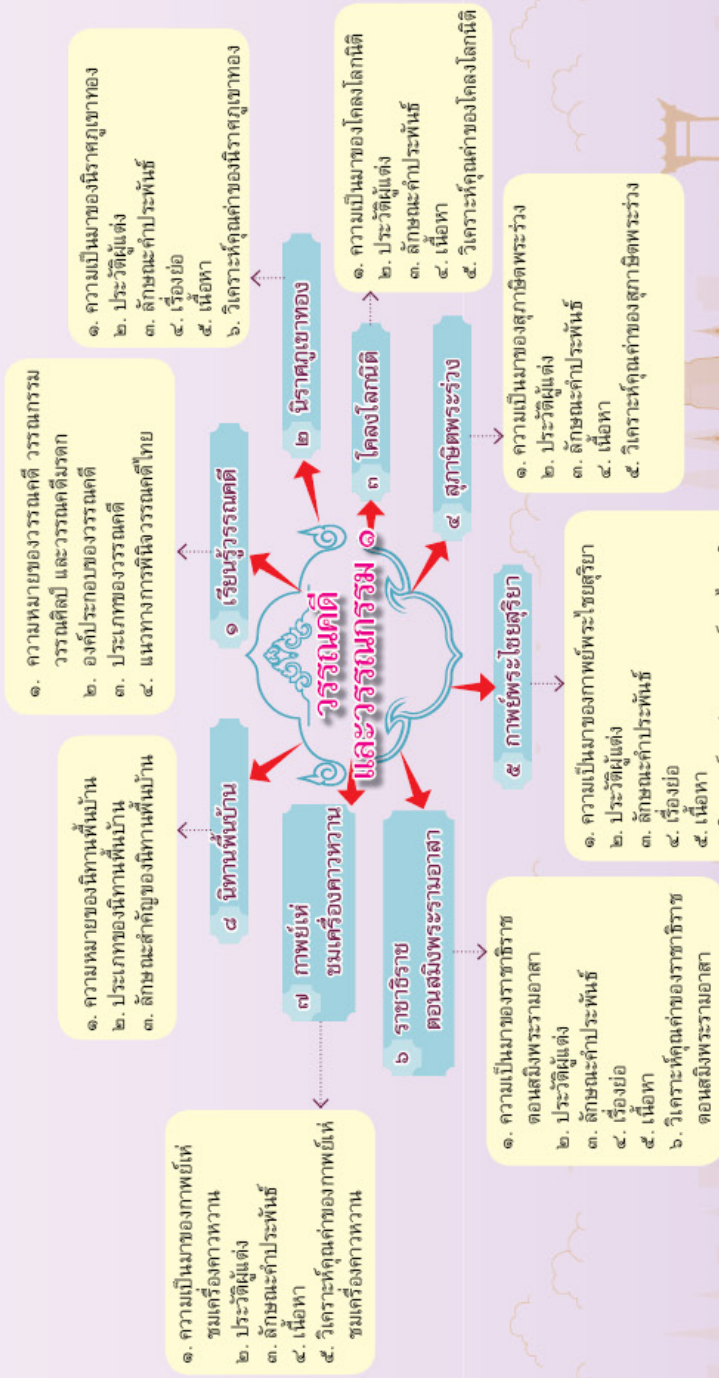
๑๓๐

บรรณานุกรม

๑๓๖

แผนภาพแสดงสาระการเรียนรู้

เรียนรู้วรรณคดี

สาระที่ ๕ วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท ๕.๑ เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

- ตัวชี้วัด**
๑. วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่านพร้อมยกเหตุผลประกอบ (ท ๕.๑ ม.๑/๒)
 ๒. อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน (ท ๕.๑ ม.๑/๓)

แนวคิด

วรรณคดี เป็นการสร้างสรรค์สุนทรียภาพทางภาษาที่กวีเลือกสรรถ้อยคำมาร้อยเรียงเพื่อให้เกิดความไพเราะ งดงาม การอ่านวรรณคดีย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน สร้างจินตนาการ รับรู้และเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของกวี ตลอดจนเห็นทัศนะและได้รับข้อคิดที่เป็นประโยชน์จากการอ่านวรรณคดี ผู้อ่านจึงต้องมีความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบของวรรณคดี ประเภทของวรรณคดี เข้าใจศิลปะการประพันธ์รูปแบบต่างๆ รวมถึงทราบแนวทางในการพิจารณาคุณค่าวรรณคดี

สาระการเรียนรู้

๑. ความหมายของวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ และวรรณคดีมรดก
๒. องค์ประกอบของวรรณคดี
๓. ประเภทของวรรณคดี
๔. แนวทางการพิจารณาวรรณคดีไทย

๑. ความหมายของวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ และวรรณคดีมรดก

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ให้ความหมายของ วรรณคดี วรรณกรรม และวรรณศิลป์ ไว้ดังนี้

วรรณคดี

น. วรรณกรรมที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดี มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ ถึงขนาด

วรรณกรรม

น. งานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง

วรรณศิลป์

น. ศิลปะในการประพันธ์หนังสือ, ศิลปะทางวรรณกรรม

จากความหมายข้างต้น วรรณคดีและวรรณกรรมมีความหมายคล้ายกัน คำว่า “วรรณคดี” และ “วรรณกรรม” นั้น เป็นคำที่บัญญัติขึ้นใช้แทนคำว่า Literature ในภาษาอังกฤษ แต่คำว่า “วรรณคดี” มีใช้ก่อนคำว่า “วรรณกรรม” ไทยใช้ครั้งแรกในมาตรา ๗ แห่งพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสรในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยสรุปได้ให้ความหมายของวรรณคดีไว้ในลักษณะที่ว่าวรรณคดีเป็นวรรณกรรมที่มีวรรณศิลป์ ตามที่วรรณคดีสโมสรได้กำหนดความหมายของวรรณคดีไว้ ความว่า

“หนังสือดีมีคุณวิเศษบริบูรณ์คือ ‘หนังสือดี’ กล่าวคือ เป็นเรื่องที่เหมาะสมและทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านทั่วไป ไม่เป็นเรื่องสนุกสนาน หรือเป็นเรื่องที่ชักจูงผู้อ่านให้คิดคดทำนองคลองธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องเป็น ‘หนังสือแต่งดี’ ด้วย คือ ต้องแต่งเป็นภาษาไทยที่ดี ถูกต้องตามแบบแผน และไม่ใช้ภาษาเลียนแบบภาษาต่างประเทศ”

อย่างไรก็ตาม ในวงวิชาการทางวรรณคดีได้ใช้คำว่า “วรรณคดี” และ “วรรณกรรม” ในความหมายเดียวกัน คือ งานเขียนที่เขียนขึ้นด้วยจินตนาการเพื่อกระตุ้นให้เกิดจินตนาการอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด หรืองานเขียนเชิงสร้างสรรค์ (Imaginative writing) นั่นเอง

ส่วนคำว่า วรรณคดีมรดก หมายถึง งานเขียนที่แต่งขึ้นมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ได้รับยกย่องมาว่าแต่งดี มีวรรณศิลป์ เนื้อหาแสดงถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ซึ่งควรแก่การรักษาไว้ให้เป็นสมบัติของชาติสืบไป

๒. องค์ประกอบของวรรณคดี

องค์ประกอบสำคัญของวรรณคดี ประกอบด้วยรูปแบบ เนื้อหา และศิลปะการประพันธ์ มีรายละเอียดดังนี้

๑. รูปแบบ คือ วิธีการที่ใช้ในการแต่งหรือนำเสนอวรรณคดี มีทั้งรูปแบบที่แต่งเป็นร้อยแก้ว เช่น นิทาน ฯลฯ และรูปแบบที่แต่งเป็นร้อยกรอง เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต ฯลฯ	๒. เนื้อหา คือ ส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง ประกอบด้วย แนวคิด โครงเรื่อง ตัวละคร จากเหตุการณ์ เป็นต้น	๓. ศิลปะการประพันธ์ คือ กลวิธีในการเลือกสรรถ้อยคำอย่างประณีต งดงาม มาใช้ในการแต่งวรรณคดีเพื่อสร้างจินตนาการและความประทับใจให้แก่ผู้อ่านและผู้ฟัง

๓. ประเภทของวรรณคดี

การแบ่งประเภทของวรรณคดี มีแนวทางและใช้เกณฑ์ในการแบ่งประเภทที่แตกต่างกัน สามารถสรุปแนวทางในการแบ่งประเภทของวรรณคดีได้อย่างกว้างๆ ดังนี้

๑. แบ่งตามรูปแบบการแต่ง
รูปแบบในการแต่งวรรณคดี แบ่งได้ ๒ แบบ ได้แก่
วรรณคดีร้อยแก้ว หมายถึง คำประพันธ์ที่ไม่มีการกำหนดบังคับหรือฉันทลักษณ์อย่างร้อยกรอง เป็นความเรียงทั่วไป เช่น ปฐมสมโพธิกถา
วรรณคดีร้อยกรอง หมายถึง คำประพันธ์ที่มีการเรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ เช่น บังคับคดะ บังคับคำ บังคับเสียงหนักเบา บังคับการรับและส่งสัมผัส | ๒. แบ่งตามลักษณะของเนื้อหา
เนื้อหาของวรรณคดีมีหลายลักษณะ ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไปนี้
วรรณคดีพระพุทธศาสนา มีเนื้อหามุ่งแสดงเรื่องราวหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง สมุทโฆษ-คำฉันท์ นันทโศภนสูตรคำหลวง พระมาลัย ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ปฐมสมโพธิกถา สรรพสิทธิ์คำฉันท์ ฯลฯ
วรรณคดีคำสอน มีเนื้อหามุ่งแนะแนวทางประพฤติปฏิบัติตนในเรื่องต่างๆ เช่น โคลงพาลีสอนน้อง สุภาษิตพระร่วง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ โคลงโลกนิติ สวัสดิรักษาคำฉันท์ โคลงนฤมุนาการ โคลงโสฬสไตรยางค์ |
|--|--|

วรรณคดีเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น ลิลิตตะเลงพ่าย กล่าวถึงการกระทำยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชา สามก๊ก กล่าวถึงการทำสงครามของวูยก๊ก จ๊กก๊ก และง่อก๊ก

วรรณคดีเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำใช้ประกอบพิธีสาบานตนของข้าราชการ นัก คำฉันท์กล่อมช้างใช้ในพระราชพิธีสมโภชช้าง ร่ายทำขวัญนาคหลวง พระราชพิธีสิบสองเดือน กล่าวถึงพระราชพิธีของราชสำนัก และพิธีของราษฎรในรอบ ๑ ปี

วรรณคดีพรรณนาความรู้สึกรักของผู้เดินทาง วรรณคดีลักษณะนี้ มักเรียกว่า วรรณคดีนิราศ มีเนื้อหา กล่าวถึงการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ของกวี และระหว่างเดินทางกวีมักพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ โดยเฉพาะความรู้สึกคิดถึงคนรัก เช่น กาสรวลโคลงต้น นิราศนรินทร์ นิราศภูเขาทอง นิราศลอนดอน

วรรณคดีเพื่อความบันเทิง คือ วรรณคดีที่มีเนื้อหามุ่งไปในทางบันเทิงหรือเพื่อนำไปสร้างความบันเทิง เช่น วรรณคดีประเภทบทละครต่างๆ มีรามเกียรติ์ อิเหนา อุณรุท เป็นต้น

๓. **แบ่งตามแหล่งที่สร้างสรรค์ผลงาน**
วรรณคดีแบ่งตามแหล่งที่สร้างสรรค์ผลงานได้ ๒ ลักษณะ ได้แก่

วรรณคดีท้องถิ่น คือ วรรณคดีที่สร้างสรรค์ขึ้นในท้องถิ่นต่างๆ ของไทย ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษรโดยกวีในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น นิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวทักดา ในท้องถิ่นอีสาน นิทานพื้นบ้านเรื่องวอกไขหิน ในท้องถิ่นเหนือ ฯลฯ

วรรณคดีราชสำนัก คือ วรรณคดีที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยพระมหากษัตริย์หรือข้าราชการในราชสำนัก เช่น บทละครเรื่องดาหลัง ลิลิตตะเลงพ่าย เพลงยาวถวายโอวาท นิราศนรินทร์ ฯลฯ

๔. **แบ่งตามลักษณะการถ่ายทอด**

วรรณคดีแบ่งตามลักษณะการถ่ายทอดได้ ๒ แบบ ได้แก่

วรรณคดีมุขปาฐะ หมายถึง วรรณคดีที่มีการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำหรือการบอกเล่า เช่น วรรณคดีท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆ มีนิทาน ตำนาน เพลง ปริศนาคำทาย เป็นต้น

วรรณคดีลายลักษณ์ หมายถึง วรรณคดีที่มีการถ่ายทอดโดยใช้ตัวอักษร การเขียน การจาร การบันทึกลงบนวัสดุต่างๆ เช่น สมุดข่อย ใบลานศิลา ซึ่งวรรณคดีลายลักษณ์มีทั้งที่เป็นการบันทึกจากคนในท้องถิ่น เช่น นางอุทัยคำภีร์ ฉบับภาคใต้ มหาชาติเมืองเพชร มหาหงส์ ฉบับวัดดอนยายหอม จังหวัดนครปฐม ฯลฯ และวรรณคดีที่บันทึกจากราชสำนัก เช่น รามเกียรติ์ อิเหนา กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน ลิลิตตะเลงพ่าย ฯลฯ

๕. **แนวทางการพิจารณาวิจารณ์วรรณคดีไทย**

คำว่า พินิจ ตามความหมายที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ กล่าวไว้ หมายถึง ก. พิจารณา ตรวจสอบ

การพิจารณาวิจารณ์ คือ การพิจารณาวิจารณ์ในด้านต่างๆ อย่างละเอียด ลึกซึ้ง เพื่อให้การอ่านหรือการศึกษาวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งและเห็นคุณค่าของวรรณคดีเรื่องนั้น โดยมีหลักการพิจารณาวิจารณ์ในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

๕.๑ **การพิจารณาวิจารณ์ด้านวรรณศิลป์**

การพิจารณาวิจารณ์ด้านวรรณศิลป์ คือ การพิจารณาถึงความไพเราะของถ้อยคำหรือภาษาที่กวีเลือกสรรมาใช้ในการแต่งวรรณคดี วรรณศิลป์เป็นศิลปะแห่งการใช้ถ้อยคำ เป็นการใชภาษาเพื่อให้เกิดสุนทรีย์ในการอ่าน และเป็นสื่อกลางในการเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการของกวี การพิจารณาวิจารณ์ด้านวรรณศิลป์มีแนวทางในการพิจารณาดังนี้

๕.๑.๑ **ลีลาการประพันธ์**

ลีลาการประพันธ์ คือ กลวิธีที่กวีเลือกใช้ในการพรรณนา เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้อ่านได้สัมผัสและรับรู้ โดยลีลาการประพันธ์ที่กวีใช้ในการแต่งวรรณคดีของไทยมี ๔ รูปแบบ ได้แก่

๑) **เสาวจนี** หมายถึง ลีลาขมโหม ใช้แต่งบทชมรูปโฉมของตัวละครต่างๆ เช่น พระเอก นางเอก ดังตัวอย่างจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ทศกัณฐ์กล่าวชมโฉมนางสีดา ความว่า

พิศพักตร์ผ่องพักตร์ดั่งจันทร์	พิศขนงไกร้งอนดั่งคันศร
พิศเนตรดั่งเนตรมฤคิน	พิศทนต์ดั่งนิลอันเรียบราย
พิศโอษฐ์ดั่งหนึ่งจะแย้มสรวล	พิศนวลดั่งสีมณีนาย
พิศปรางดั่งปรางทองพราย	พิศกรรณคล้ายกลีบบุษบง
พิศจู่ไรดั่งหนึ่งแก้งวอด	พิศอวีสดั่งคองหงส์
พิศกรดั่งวงศาพงศ์	พิศทรวงดั่งเทพกนิรา
พิศถันดั่งปทุมเกสร	พิศเอวเอวออดั่งเลขา
พิศผิวผิวดั่งทองทา	พิศจริตก็รักก็จับใจ

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ : พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช)

๒) นารีปราโมทย์ หมายถึง ลีลาเกี่ยวพาราสีแสดงความรัก ตัวอย่างจากบทเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างจนถึงเข้าห้องนางแก้วกิริยา ขุนแผนเกี่ยวพาราสี นางแก้วกิริยา ความว่า

น้อยหรือพูดจาช่างน่ารัก	เสนานักน้ำคำเจ้าเสียดสี
ปัมจะกลืนขึ้นใจในวาทิ	สงสารด้วยยังไม่มีคู่ภิรมย์
แม่นชายใดได้อู่เป็นคู่ครอง	จะแนบห้องเชยชิดสนิทสนม
พี่จะอยู่สู้รักไม่แรมชม	มิใช่ลมลงห้องอย่าหมองใจ

(ขุนช้างขุนแผน)

๓) พิโรธาทัง หมายถึง ลีลาตัดพ้อต่อว่า แสดงความไม่พอใจ เสียดสี โกรธเคือง เคียดแค้น ดังตัวอย่างจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อท้าวมูลพลัมสหายของทศกัณฐ์ทราบข่าวจาก เปาวนาสูรว่าทัพสิบขุนสิบรถในศึกทศกัณฐ์ครั้งแรกพ่ายแพ้แก่กองทัพของพระราม ก็พิโรธ ความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวมูลพลัมยักษ์
โกรธาตาแดงดังอัคคี	กระหึบที่แท่นรัตน์แล้วตรัสไป
ดูคู่พระสหายทำชายหน้า	เมื่อแรกหาบอกเล่ากับเราไม่
แต่มนุษย์กับลิงมาชิงชัย	ยังควรให้เสียวงศ์พงศ์พันธุ์
กูจะยกจตุรงค์ไปลงยุทธ์	ผลาญมนุษย์ลิงป่าให้อาสน์
แล้วลุกจากแท่นแก้วพรพวรรณ	จรรจิลขึ้นเฝ้าเจ้าพารา

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

๔) สัลปิณคพิสัย หมายถึง ลีลาที่แสดงความโศกเศร้า คร่ำครวญ ดังตัวอย่าง จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อนางสาวตรีเห็นพระสัตยวานทรมานทรมาย หมดสติ และสิ้นใจ เพราะพิษไข้ ก็คร่ำครวญ ความว่า

โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว	มาทั้งเมียเสียแล้วช่างทำได้
จะเสด็จจรดล ณ หนใด	ไยไม่ชวนเมียไปเป็นเพื่อนทาง
พระมาทั้งเมียไว้ไม่พาพา	ปล่อยให้ร้างกลางป่าอันใหญ่กว้าง
เมื่อยอยู่เดียวพุ่มพอกอ้างว้าง	ขอวายวางชีวิตติดตามไป

(สาวตรี : พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

๔.๑.๒ ภาพพจน์

ภาพพจน์ คือ การใช้ถ้อยคำเพื่อให้เกิดภาพหรือจินตนาการในใจ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ให้ความหมายของ ภาพพจน์ ว่า น. ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหาร ทำให้นึกเห็นภาพ ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความคิด ความเข้าใจ ให้จินตนาการและถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา

ภาพพจน์ที่กวีนิยมใช้ในการแต่งวรรณคดี มีดังนี้

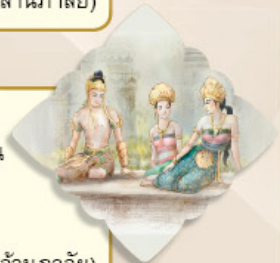
๑) อุปมา คือ ถ้อยคำที่ใช้ในการเปรียบเทียบของสองสิ่งที่แตกต่างกัน โดยเอา ลักษณะเด่นร่วมกันของสิ่งหนึ่งมาเปรียบว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ใช้คำว่า เหมือน ตูจ ดัง ตั้ง ประดุจ ปาน เปรียบ รวากับ อย่าง ฯลฯ เป็นคำเปรียบเทียบ

รังนกหนึ่งน่าชด	โอซารสกว่าทั้งปวง
นกพรากรจากรังรวง	เหมือนเรียบร้างห่างห้องหวน

(กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

ดวงเอยดวงยิหวา	งามอย่างนางฟ้ากระยาหัน
นวลละอองผ่องพักตร์ผิวพรรณ	ตั้งบุหลันทรงกลดหม่อมตมลิน
งามเนตรตั้งเนตรมฤตมาศ	งามขนงวงวาดตั้งศิลป์
อรชรอ่อนแอ้นดั่งกินริน	งามสิ้นทุกสิ่งพริ้งพร้อม

(บทละครเรื่องอิเหนา : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

๒) อุปลักษณ์ คือ ถ้อยคำที่ใช้เปรียบเทียบของสองสิ่งที่แตกต่างกัน โดยมีการ กล่าวอ้างสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ใช้คำว่า “เป็น” หรือ “คือ” เป็นคำเปรียบเทียบ

ลมพัดคือพิษต้อง	ตากทรวง
หนาวอกกุมในดวง	จิตซ้ำ
โถมแม่พิมลพวง	มาเลศ กุเอย
มือแม่วิเดียวล้ำ	ยิ่งล้ำมพาน

(นิราศนรินทร์ : นายนรินทร์ธิเบศร์ (อิน))

บางครั้งอาจมีการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ แต่ไม่ปรากฏคำที่ใช้เปรียบเทียบ “เป็น” หรือ “คือ” เรียกว่า อุปลักษณ์โดยนัย เช่น

ชายชั่วเปลือกลหญิงชั่วสารโสมรณว่า	น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอชฌาลย์
เราก็จิตคิดดูเล่าเขาก็ใจ	รักกันไว้ดีกว่าชังระว่างการ

(อิศรญาณภาษิต : หม่อมเจ้าอิศรญาณ)

๓) บุคคลวัต คือ ถ้อยคำที่ใช้สมมุติให้สิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสิ่งที่ไม่ใช่คนมีกิริยาอาการหรือความรู้สึกนึกคิดเหมือนคน

จันทร์คลาเคลื่อน กระเวนไพรไก่อ่เถื่อน เตือนเพื่อนชานชั้น
(กาพย์พระไชยสุริยา : สุนทรภู่)

๔) สัทพจน์ คือ ถ้อยคำที่ใช้เพื่อเลียนเสียง เช่น เสียงร้องของสัตว์ เสียงดนตรี เสียงที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น เสียงฝนตก พาร้อง ฟาผ่า

ต้อยตะริดติ๊ดตีเจ้าพี่เอ๋ย	จะละเลยเรวร้อนไปนอนไหน
แอ้ออ้อสร้อยฟ้าสุมาลัย	แม้เด็ดได้แล้วไม่รังให้ห่างเชย
ดูดยายขึ้นรีนรวยระหวายทอด	จะกล่อมกอดกว่าจะหลับกับเชย
หนวน้ำค้างพรางพรมลมรำเพย	ใครจะเชยโฉมน้องประคองนวล

(พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีพบนางละเวง : สุนทรภู่)

เสียงซออ้ออ้ออ้อ	เอื่อยเพลง
จับปีเตอร์ตั้งเต่ง	เต่งตึง
คลุยตริ้วตริ้วตริ้วเหนง	เห่แห่งเน่ง รัตนา
ฆ้องหนองหนองหนองหนอง	ฝรั่งฝรั่งตโมน

(โคลงนิราศสุพรรณ : สุนทรภู่)

จริงจัง เช่น

๕) อติพจน์ คือ ถ้อยคำที่ใช้กล่าวเกินจริง เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกอย่างหนักแน่น

ชลเนตรเรียมร่ำไห้	หากรอง ไว้ฤ
มากกว่าน้ำหนองสอง	ส่วนได้
ชลเนตรประหนึ่งฟอง	ชลพรรษ เสมอฤ
คลาตनुชกึ่งวันไคล้	คลาตเพียงพันพรรษ

(โคลงนิราศวัดรวก : หลวงธรรมาภิมณฑ์)

ตราบนครินทร์	ขาดสลาย แลแม่
รักบ่หายตราบหาย	หกฟ้า
สุริยจันทร์ขาย	จากโลก ไปฤ
ไฟแสงล้างสีหล้า	ห่อนล้างอาลัย

(โคลงนิราศนรินทร์ : นายนรินทร์ธิเบศร์ (อิน))

๔.๑.๓ การสรรคำ

คำว่า สรร ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ให้ความหมายว่า น. เลือก คัด ในวรรณคดี การสรรคำ หมายถึง การที่กวีบรรจงคัดสรรถ้อยคำมาร้อยเรียงให้เกิดความไพเราะ โดยคำที่คัดเลือกมานั้นต้องเป็นคำที่ให้ "รสเสียง" คือ มีเสียงที่ไพเราะ และให้ "รสความ" คือ เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี การสรรคำที่พบในวรรณคดีมีด้วยกันหลายลักษณะ สำหรับในขั้นนี้จะยกมาเพียงบางประเด็น ดังต่อไปนี้

๑) การเล่นเสียง เป็นวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำในลักษณะต่างๆ เพื่อให้วรรณคดีเกิดความไพเราะ ประกอบด้วยการเล่นเสียงสระ การเล่นเสียงพยัญชนะ และการเล่นเสียงวรรณยุกต์

การเล่นเสียงสระ เป็นการเรียบเรียงคำที่มีเสียงสระเดียวกัน โดยที่เสียงพยัญชนะต้นหรือเสียงวรรณยุกต์ เสียงใดเสียงหนึ่งต้องต่างกัน กรณีที่มีตัวสะกดต้องเป็นตัวสะกดที่อยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น

เลียงผาอยู่ภูเขา	หนวดพราวดุเหาเขาแป้นปลาย
รูปร่างอย่างแพะหมาย	ขนเหมือนสาบหยาบเหมือนกัน
เลียงผาอยู่ปางพัน	ภูเขา
หนวดพืดพราวดุเหา	ไปส่าย
รูปร่างอย่างแพะเอา	มาเปรียบ
ขนเหมือนสาบหยาบร้าย	กลั่นกล้ำเหมือนกัน

(กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง : เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์)

การเล่นเสียงพยัญชนะ เป็นการเรียบเรียงคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเดียวกัน อาจเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบก็ได้ โดยที่เสียงสระหรือเสียงวรรณยุกต์ เสียงใดเสียงหนึ่ง ต้องต่างกัน กรณีมีตัวสะกดจะเป็นตัวสะกดที่อยู่ในมาตราเดียวกันหรือต่างกันได้ เช่น

กระเด็นกระตัวตื่น	แตกคน
ยุงย่องยอดยุงยล	โยกย้าย
นกเปล้านกปลีปน	ปลอมแปลง กันนา
คล้าคล้าคลึงโคลงคล้าย	คู่เกล้ากล่อเคลีย
(ลิลิตตะเลงพ่าย : สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส)	

การเล่นเสียงวรรณยุกต์ เป็นการเรียบเรียงคำที่มีเสียงสระและเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน และใช้ตัวสะกดในมาตราเดียวกัน แต่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกัน เช่น

บัวบึงตูมตูมตูม	กลางตม
สูงส่งทนทานลม	ลุ่มลุ่ม
แมลงเฝ้าเฝ้าเฝ้าจม	ชบชาบ
วู่วู่วิมกัม	ฟาดไม้ไชรวอ
(โคลงอักษรสามหมู่ : พระศรีมโหสถ)	

๒) การเล่นคำ เป็นวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำโดยเลือกใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือต่างกัน การเล่นคำเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากในวรรณคดี เพราะเป็นการแสดงฝีมือของกวีทั้งในด้าน ศิลปะการประพันธ์ที่จะทำให้วรรณคดีมีความไพเราะ และยังแสดงถึงความรอบรู้ในเรื่องคลังศัพท์ของ กวี เช่น การเล่นคำพ้องทั้งรูปและเสียง

อันถ้านี้ที่มนุษย์หยุดกินน้ำ	มิใช่ถ้ำของอิเหนาถ้ำเขาลวง
เขาช่วยเล่าเถิดว่าเขาไม่ล่อลวง	แต่เขาหวงเขาห้ามเขามใจ
(นิราศเมืองเพชร : สุนทรภู่)	

หรือการเล่นคำซ้ำ เป็นการเลือกใช้คำเดิมซ้ำๆ ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกันเพื่อให้เกิด จินตภาพและความสะเทือนอารมณ์ที่ต่อเนื่อง

รอนรอนสร้อยไธ	อัสดง
เรื่อยเรื่อยลับเมรุลง	คำแล้ว
รอนรอนจิตจำนง	นุชพี่ เพียงแม่
เรื่อยเรื่อยเรื่อยมคอยแก้ว	คลืบคล้ายเรื่อยเหลียว
(กาพย์เห่เรือ : เจ้าฟ้าธรรมาธิบศ)	

๔.๒ การพินิจคุณค่าวรรณคดี

การอ่านวรรณคดีย่อมทำให้ผู้อ่านและผู้ศึกษาเกิดความเพลิดเพลิน ได้รับรู้และเข้าใจถึง อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ และเห็นกวีทัศนะที่สะท้อนผ่านเรื่องราวต่างๆ การอ่านวรรณคดี นอกเหนือจากความสุนทรีแล้ว ผู้อ่านและผู้ศึกษาวรรณคดีจะต้องพินิจถึงคุณค่าของวรรณคดีในด้าน ต่างๆ ที่ได้จากวรรณคดีเรื่องนั้นๆ ด้วย เพราะจะทำให้ผู้อ่านและผู้ศึกษาเกิดความรู้ รวมถึงได้รับ ประโยชน์ต่างๆ จากวรรณคดี การพินิจคุณค่าวรรณคดีมีแนวทางอย่างกว้างๆ ดังนี้

๔.๒.๑ การพินิจคุณค่าด้านวรรณศิลป์ เป็นการพิจารณาในด้านความงามของการ เรียบเรียงถ้อยคำเพื่อให้เกิดความไพเราะ งดงาม ส่วนใหญ่มุ่งพิจารณาในเรื่องของการใช้ลีลาการประพันธ์ ภาพพจน์ การสรรคำ เป็นต้น ทั้งนี้การพิจารณาคุณค่าด้านวรรณศิลป์เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดสุนทรียะ ดังนั้นผู้อ่านและผู้ศึกษาวรรณคดี จะต้องตั้งใจอ่านและมีความรู้เรื่องการใช้ศิลปะการประพันธ์ในรูปแบบ ต่างๆ เป็นอย่างดี มาประกอบในการพิจารณา

๔.๒.๒ การพินิจคุณค่าด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาวรรณคดีเรื่องนั้นนำเสนอเนื้อหา อันเป็นประโยชน์ในด้านใด ซึ่งการพินิจคุณค่าด้านเนื้อหาจะทำให้ผู้อ่านและผู้ศึกษาวรรณคดีทราบถึง จุดประสงค์ของกวี วรรณคดีบางเรื่องอาจมีเนื้อหาบรรยายถึงเรื่องต่างๆ ตามทัศนะของกวี บางเรื่องมี เนื้อหาพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก บางเรื่องมีเนื้อหาเฉพาะที่นำไปใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรม ต่างๆ ทางสังคม นอกจากนี้วรรณคดีส่วนใหญ่ยังมีการสอดแทรกข้อคิดที่เป็นคติธรรมสอนใจหรือแนว ประพฤติปฏิบัติที่ดีในด้านต่างๆ ที่สามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

๔.๒.๓ การพินิจคุณค่าด้านสังคม มีคำกล่าวที่ว่า “วรรณคดีเป็นเสมือนกระจกส่องสังคม” ดังนั้นการอ่านหรือศึกษาวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง นอกจากจะทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ด้านวรรณศิลป์ และ ความรู้ด้านเนื้อหาตามที่กล่าวมาแล้วนั้น การอ่านวรรณคดียังทำให้ผู้อ่านและผู้ศึกษาเห็นภาพสะท้อนของ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยม ฯลฯ ของคนในสังคมผ่านวรรณคดี ซึ่งการพินิจคุณค่าด้าน สังคมจะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสังคมในอดีตได้เป็นอย่างดี เพราะการเรียนรู้อดีตทำให้สามารถ เข้าใจเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเกิดความภูมิใจในสิ่งที่ป็นวัฒนธรรมของชาติ

สรุปสาระสำคัญ

วรรณกรรมที่มีความเป็นเลิศด้านวรรณศิลป์เรียกว่า วรรณคดี วรรณกรรมจึงมีความหมายกว้างกว่าวรรณคดี วรรณคดีนั้นมีรูปแบบเฉพาะกว่าวรรณกรรมทั่วไป เช่น มีรูปแบบที่เคร่งครัดเรื่องฉันทลักษณ์ อาจมีเนื้อหาจรโล่งใจและมีการใช้ศิลปะในการประพันธ์หลากหลาย เช่น การใช้ภาพพจน์ การสรรคำ เป็นต้น ผู้ศึกษาวรรณคดีต้องพินิจคุณค่าด้านต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี ได้แก่ การพินิจคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ด้านเนื้อหา และด้านสังคม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและชื่นชมวรรณคดีที่คัดสรรมาให้เรียนต่อไป

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

๑. นักเรียนทำกิจกรรม “เก๋อ้อภาพพจน์” โดยแบ่งกลุ่ม ๖ กลุ่ม กลุ่มละ ๔-๕ คน แต่ละกลุ่มรับแถบข้อความบทประพันธ์ที่ปรากฏภาพพจน์แต่ละประเภท กลุ่มละ ๑๐ แถบข้อความ จากนั้นครูนำเก๋อ้อจำนวน ๖ ตัว มาไว้หน้าห้องพร้อมกับติดป้ายภาพพจน์ต่างๆ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคคลวิดลัทพจน์ อติพจน์ และเก๋อ้อวิเศษ (ใครหนึ่งเก๋อ้อตัวนี้จะได้คะแนนพิเศษ ๑ คะแนน) เมื่อจัดสถานที่เรียบร้อยแล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาหน้าชั้นเรียน ครูเปิดเพลงให้นักเรียนเดินรอบเก๋อ้อคล้ายกับเก๋อ้อดนตรี พอเพลงหยุดให้นักเรียนรับหาเก๋อ้อหนึ่ง ตัวแทนนักเรียนกลุ่มใดหนึ่งเก๋อ้อภาพพจน์ใดให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันพิจารณาหาแถบข้อความคำประพันธ์มาให้ตัวแทนนักเรียนถือไว้ นักเรียนและครูร่วมกันพิจารณาแถบข้อความคำประพันธ์ว่าปรากฏภาพพจน์ตรงตามเก๋อ้อที่หนึ่งหรือไม่ ทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำอีก ๓-๔ รอบตามดุลยพินิจของครูผู้สอน จากนั้นสรุปคะแนนของแต่ละกลุ่ม

๒. นักเรียนทำกิจกรรม “ความลับวรรณคดี” โดยแบ่งกลุ่ม ๖ กลุ่ม กลุ่มละ ๔-๕ คน โดยให้ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาหน้าชั้นเรียน จากนั้นครูนำเนื้อหาวรรณคดี ๑ เรื่อง ความยาวไม่เกิน ๑๐ บรรทัด จำนวน ๖ แผ่น วางไว้บนโต๊ะหน้าชั้นเรียน โดยกำหนดเวลา ๑๐ นาที ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มมาอ่านเนื้อหาวรรณคดีดังกล่าว เมื่ออ่านเสร็จแล้วให้วิ่งกลับไปทีกลุ่มเพื่อไปแตะมือตัวแทนคนต่อไปออกมาอ่านเนื้อหาวรรณคดีดังกล่าว ทำแบบนี้จนหมดเวลา (ซึ่งบางกลุ่มอาจจะไม่ได้อ่านครบทุกคน) ครูกำหนดเวลา ๒ นาที ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวิพากษ์ว่าเนื้อหาวรรณคดีดังกล่าวตรงกับประเภทใด แล้วออกมาเขียนคำตอบบนกระดาน ครูเฉลยและให้คะแนนกลุ่มที่ตอบถูก ทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำอีก ๓-๔ รอบตามดุลยพินิจของครูผู้สอน จากนั้นสรุปคะแนนของแต่ละกลุ่ม

๓. นักเรียนทำกิจกรรม “ผู้กำกับภาพพจน์” โดยนักเรียนแบ่งกลุ่ม ๖ กลุ่ม กลุ่มละ ๔-๕ คน โดยให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดบทบาทสมมุติตามละครโทรทัศน์เรื่องใดก็ได้หรือจะแต่งขึ้นเองก็ได้ จากนั้นแต่ละกลุ่มรับกระดาษสำหรับวางโครงเรื่อง กำหนดตัวละคร และเขียนบทสนทนา โดยกำหนดให้บทสนทนาของตัวละครต้องมีการใช้ภาพพจน์อย่างน้อย ๓ ภาพพจน์ ภาพพจน์ละกับบทสนทนาได้ กลุ่มไหนมีจำนวนภาพพจน์ปรากฏในบทสนทนามากที่สุดจะได้คะแนนลดหลั่นกันไปตามลำดับ เมื่อบทละครเสร็จเรียบร้อยแล้วครูใช้เวลาทำการแสดง ๑ คาบ แล้วมาแสดงในคาบเรียนต่อไป โดยครูกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๑) บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในการแสดงบทบาทสมมุติ	๕	คะแนน
๒) การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร	๕	คะแนน
๓) ความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับภาพพจน์	๕	คะแนน
๔) จำนวนภาพพจน์ที่ปรากฏในบทสนทนา	๕	คะแนน

๔. นักเรียนทำกิจกรรม “สายลับจับวรรณศิลป์” โดยนักเรียนแบ่งกลุ่ม ๖ กลุ่ม กลุ่มละ ๔-๕ คน โดยครูเปิดคำประพันธ์ที่ปรากฏวรรณศิลป์ด้านการสรรคำลักษณะต่างๆ ได้แก่ การเล่นเสียงพยัญชนะ การเล่นเสียงสระ การเล่นเสียงวรรณยุกต์ การเล่นคำ ซึ่งกำหนดเวลาให้ ๕ วินาทีต่อการอ่านหนึ่งคำประพันธ์ แล้วใช้เวลาอีก ๕ วินาที ตัดสินใจว่าจะตอบหรือไม่ ถ้ากลุ่มใดรู้คำตอบให้วิ่งออกมาดกระดิ่งที่วางไว้หน้าห้องเรียน ดังนั้นนักเรียนแต่ละกลุ่มจึงต้องช่วยกันอ่านและพิจารณาว่าคำประพันธ์ดังกล่าวปรากฏวรรณศิลป์ใด ถ้าตอบผิดกลุ่มอื่นมีโอกาสดอกมากดกระดิ่ง แต่ถ้าใน ๕ วินาทีไม่มีกลุ่มใดออกมาดกระดิ่ง ครูเปิดคำประพันธ์ต่อไปเรื่อยๆ แล้ววนกลับมาที่คำประพันธ์ที่ไม่มีกลุ่มใดตอบ ทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำตามดุลยพินิจของครูผู้สอน จากนั้นสรุปคะแนนของแต่ละกลุ่ม

๕. นักเรียนทำกิจกรรม “วงกลมแห่งคุณค่า” โดยครูวาดวงกลมไว้หน้าชั้นเรียน ๓ วง โดยกำหนดให้วงกลมที่ ๑ คือคุณค่าด้านวรรณศิลป์ วงกลมที่ ๒ คือคุณค่าด้านเนื้อหา วงกลมที่ ๓ คือคุณค่าด้านสังคม เมื่อนักเรียนเข้าใจคุณค่าของแต่ละวงกลมแล้ว ครูเปิดเสียงการอ่านคำประพันธ์เป็นทำนองเสนาะให้นักเรียนฟัง ในขณะที่ฟังเสียงการอ่านทำนองเสนาะคำประพันธ์นั้น นักเรียนสามารถเดินเข้าไปในวงกลมคุณค่าที่ตนเองคิดว่าปรากฏในคำประพันธ์ดังกล่าว ถ้าวงกลมเต็มนักเรียนก็ต้องหาวงกลมอื่นเมื่อเสียงการอ่านทำนองเสนาะของคำประพันธ์จบลง ครูเฉลยว่าคำประพันธ์ดังกล่าวปรากฏคุณค่าด้านใด นักเรียนที่เข้าวงกลมผิดให้กลับไปนั่งที่ ส่วนนักเรียนอยู่ในวงกลมที่ถูกต้องก็เส้นรอบที่ ๒ ต่อไปทำกิจกรรมไปเรื่อยๆ จนเหลือผู้ชนะเพียงคนเดียวหรือแล้วแต่ดุลยพินิจของครูผู้สอน